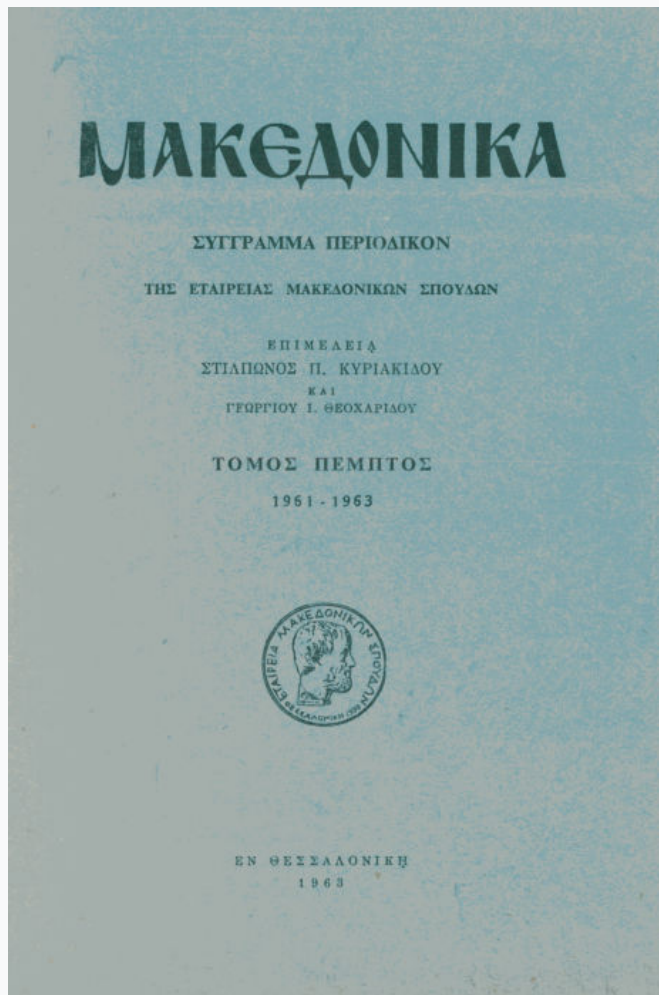

Μακεδονικά

Τόμ. 5, Αρ. 1 (1963)

Χελιδόνισμα Γέρμα Καστοριάς

Χρίστος Γ. Γεωργίου

doi: [10.12681/makedonika.809](https://doi.org/10.12681/makedonika.809)

Copyright © 2014, Χρίστος Γ. Γεωργίου

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Γεωργίου Χ. Γ. (1963). Χελιδόνισμα Γέρμα Καστοριάς. *Μακεδονικά*, 5(1), 478–479.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.809>

ΧΕΛΙΔΟΝΙΣΜΑ ΓΕΡΜΑ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ

Τὸ παρακάτω τραγούδι τὸ τραγουδοῦσαν ἄλλοτε τὰ παιδιά τοῦ σχολείου τὴν πρώτη Μαρτίου κάθε χρόνο. Ἐκείνη τὴν ἡμέρα τὸ σχολεῖο δὲ λειτουργοῦσε. Οἱ μαθηταὶ παίρναν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν ἕνα ξύλινο πουλὶ καὶ τὸ κάρφωναν στὸ ἄκρο ἑνὸς μακροῦ ξύλου. Ἐνας μαθητὴς κρατοῦσε τὸ ξύλο μὲ τὸ πουλὶ ψηλὰ καὶ τὰ ἄλλα τὰ παιδιά ἀκολουθοῦσαν κι ὅλα μαζί γύριζαν στὸ χωριὸ καὶ τραγουδοῦσαν. Τέτοια πουλιά ὑπάρχουν στὴν ἐκκλησίαν καὶ μάλιστα ἐπάνω στὸ τέμπλο καὶ φαίνεται πὼς συμβολίζουν τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Ἐδῶ στὸ ἔθιμο αὐτὸ συμβολίζει τὴν χελιδόνα. Τὸ ξύλο μὲ τὴν χελιδόνα τὸ παίρνει συνήθως ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος, στὸ σπίτι τοῦ ὁποίου πηγαίνουν, καὶ τὸ διηύθυνε σὲ γωνίες καὶ ἄκρες τοῦ σπιτιοῦ, σὲ μέρη δηλ. πὺν συνηθίζουν οἱ χελιδόνες νὰ χτίζουν τὶς φωλιές των.

Τὰ παιδιά γύριζαν ἔτσι στὰ σπίτια καὶ μάζευαν ἄβγά καὶ λεφτά. Ἀφοῦ τελειώναν τὸ γύρισμα στὸ χωριό, ἐπέστρεφαν στὸ σχολεῖο¹ καὶ τὰ μὲν ἄβγά τὰ παίρνει ὁ δάσκαλος, τὰ δὲ χρήματα τὰ μοιράζονταν οἱ μαθηταί.

Τὸ τραγούδι πὺν τραγουδοῦσαν

Μάρτι, Μάρτι μου καλέ,
κὶ Φλιβάρη, Φλιβαρέ,
πόσουν δόπου(ν) ἔδειρις
κι² ἔμαθες τὰ γράμματα,
5 γράμματα σπονδάγματα,
τοῦ Θεοῦ τὰ πράγματα
ἀνθρώπων ἀγράμματος
ξύλου(ν) ἀπελέκητον.

Τοῖμ, τοῖμ, δάσκαλι,
10 τοῖμ, τοῖμ, πορδάσκαλι,
τί γνῶβ οὐ δάσκαλος;
Ὁρνιθα κὶ πένδ³ ἄβγά,

νὰ (γ)ινῶγῃ, νὰ κ(λ)ουσσῶγῃ
κὶ νὰ βγάξῃ κὶ πουλιά,
15 Μέσα ἡλιους κὶ χαρά,
ἔξου γύλλους, πόντικας,
κὶ τώρα κὶ τοῦ χρόνου
(κὶ) τοὺν ἄλλον παραπάνω.

Χελιδόνα πέρασι(ν)
20 ἀπὸ Μάυρη θάλασσα,
ἔκαται(ν) κὶ λάησι(ν)
πύργιον ιθιμέλιουσι(ν).

Τοῖμ, τοῖμ, δάσκαλι,
κ.τ.λ.

¹ Στὴν ἀρχὴ ὡς τὰ μέσα περίπου τοῦ δέκατου ἑνατου αἰῶνα ὡς σχολεῖο χρησιμοποιοῦνταν τὸ κελλὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ τὰ παιδιά διδάσκονταν τὴν ὁκτώγη (τοῦ φτουήχ').

Στίχ. 3 - 4 πόσουν δόπου(ν) ἔδειρις
κι ἔμαθες τὰ γράμματα :
πόσον τόπον ἔτρεξες, σὲ πόσες γῶρες πηγες κι ἔμαθες τὰ γράμματα, τὴ σοφία.

Στίχ. 8 πρόφερε κschύλου(ν).

Στίχ. 9 - 10 τοῖμ εἶναι τὸ χτύπημα τοῦ πτηνοῦ μὲ τὸ ράμφος, τὸ τοῖμπημα.

Στίχ. 10 πορδάσκαλι, ἀντὶ πορδάσκαλε, πορδοδάσκαλε¹ ἀνομοίωση.

Στίχ. 22 πύργιον ιθιμέλιουσι(ν)

ἀντὶ πύργον ἐθεμέλιωσε² ἐπειδὴ ὁ πολὺς λαὸς μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου δὲν καταλάβαινε καλὰ τὴν ἔννοια τῆς φράσεως αὐτῆς καὶ μάλιστα τῆς λέξεως πύργον, τὰ μῆρδεψε, παρεμόρφωσε τὴ φράση σὲ πύργιον ιθιμέλιουσι(ν).

Τὸ παραπάνω ποίημα εἶναι ἓνα χελιδόνισμα. Ὑπάρχουν πολλὲς παραλλαγές τέτοιων ποιημάτων, ποὺ παρουσιάζουν πολλὲς ὁμοιότητες καὶ ψάλλονται σὲ πολλὰ μέρη. Ἡ ἀρχὴ τῶν ποιημάτων αὐτῶν ἀνάγεται στοὺς ἀρχαίους χρόνους. Ἐνα τέτοιο ποίημα μᾶς διέσωσε ὁ Ἀθήναιος (Η 60)¹.

Ἡ χελιδόνα, ποὺ κάμνει τὴν ἐμφάνισή της ὕστερα ἀπὸ μακρόχρονη ἀποδημία τὸ μῆνα Μάρτη καὶ τῆς ὁποίας σύμβολο περιάγεται ἀπὸ τοὺς μαθητὰς τοῦ σχολείου, θεωρεῖται καλὸς οἰωνός· ἐλπίζομε πὼς τὸ πουλι αὐτὸ θὰ μᾶς εἶναι ἀγγελος, θὰ μᾶς φέρῃ εὐτυχία καὶ χαρά. Γι' αὐτὸ καὶ πιστεύεται πὼς εἶναι ἱερὸ καὶ δὲν καταδιώκεται καὶ δὲν κακοποιεῖται, ὅπως τὰ ἄλλα πτηνά. Πολλοὶ ἀσμενίζουσιν νὰ φιλοξενοῦν χελιδόνια· εὐχαριστοῦνται καὶ τὸ θεωροῦν καλὸ νὰ ἔρχονται τὰ χελιδόνια καὶ νὰ χτίζουν τίς φωλιές τους στὰ σπίτια τους.

Ἡ πρώτη στροφή ἀναφέρεται στὰ γράμματα. Τὰ παιδιὰ τοῦ σχολείου ἐγκωμιάζουν τὴν σπουδαιότητα καὶ τὴ σημασίαν τῶν γραμμάτων.

Στὴ δευτέρα στροφή, στὴν ἐμφυῖ, ἔχουμε ἓνα χαρακτηρισμὸ τοῦ δασκάλου καὶ τὰ φιλοδωρήματά του· ἐπίσης σ' αὐτὴν ἐκφράζονται καὶ εὐχές. Δῶρα, ποὺ συνήθιζαν νὰ τοῦ δίνουν, ἦταν κότες, ἀβγά, πίττες, φρούτα, κρασί, κρέας, ἰδίως χοιρινό, λουκάνικα κ.τ.λ.².

Οἱ πλείστοι στίχοι τοῦ ἔσοματος εἶναι ἐπτασύλλαβοι καταληκτικοὶ καὶ προηγείται στὸν πόδα ἡ θέση, ἔχουν δηλ. μέτρο τροχαϊκόν.

ΧΡΙΣΤΟΣ Γ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ
Γυμνασιάρχης

¹ Βλ. Στίλπ. Κυριακίδου, Ἑλλην. Λαογραφία μέρ. Α', σελ. 32-34.

² Ἀκουσα, ὅταν ἤμουν παιδί, γέρους, ποὺ διηγούνταν γιὰ τὸ δάσκαλό τους, ποὺ λέγονταν, νομίζω, Κουρέλλας καὶ κατάγονταν ἀπὸ τοὺς Δονπιάκους Καστοριάς —νῦν Δισπηλιό—, πὼς ἔκαμε ν' ὑποχρέωνε τοὺς μαθητὰς του νὰ τοῦ πηγαίνουν φιλοδωρήματα. Μὲ σηκωμένη τὴ βέργα καλοῦσε ἓνα-ἓνα μαθητὴ ν' ἀπαντήσῃ στὴν ἐρώτησή του: «τί γυρέβ' οὐ δάσκαλους»· ἂν ἡ ἀπάντησις τοῦ μαθητῆ δὲν τὸν εὐχαριστοῦσε, κατέβαζε τὴ ράβδο καὶ τὸν κτυποῦσε ἐλαφρὰ προφέροντας τὸ: «δὲν τὸ βρῆκες». Ἐπεῖτα ρωτοῦσε ἄλλον μαθητὴ. Ἀν τοῦ δευτέρου ἡ ἀπάντησις τὸν εὐχαριστοῦσε, διότι ἀπαντοῦσε π.χ. πὼς ὁ δάσκαλος γυρέυει μιὰ πίττα, τότε κατέβαζε πάλι τὴ βέργα, τὸν κτυποῦσε μαλακά, ἀλλὰ τὸν ἀνεκήρυσσε ἄξιο καὶ ὁμάδα μαθητῶν μὲ φωνὲς ἄξιος! ἄξιος! καὶ ὑποβαστάζοντας πολλὰς φορὲς μὲ τὰ χέρια τὸν συνώδευε ὡς τὸ σπίτι του.